RETTENS DOM (Første Afdeling)

2. juli 2003 *

I sag T-99/98,

Hameico Stuttgart GmbH, tidligere A & B Fruchthandel GmbH, Stuttgart (Tyskland),

Amhof Frucht GmbH, Schwabhausen (Tyskland),

Hameico Dortmund GmbH, tidligere Dessau-Bremer Frucht GmbH, Dortmund (Tyskland),

Hameico Fruchthandelsgesellschaft mbH, tidligere Bremen-Rostocker-Frucht GmbH, Rostock (Tyskland),

Leipzig-Bremer Frucht GmbH, Leipzig (Tyskland),

ved advokat G. Schohe, og med valgt adresse i Luxembourg,

sagsøgere,

* Processprog: tysk.

mod

Rådet for Den Europæiske Union, ved J.-P. Hix og A. Tanca, som befuldmægtigede,

og

Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber, ved K.-D. Borchardt, som befuldmægtiget, bistået af professor A. von Bogdandy, og med valgt adresse i Luxembourg,

sagsøgte,

støttet af:

Kongeriget Spanien ved R. Silva de Lapuerta, som befuldmægtiget, og med valgt adresse i Luxembourg,

intervenient,

angående erstatning for det tab, som sagsøgerne hævder at have lidt som følge af anvendelsen af Rådets forordning (EØF) nr. 404/93 af 13. februar 1993 om den fælles markedsordning for bananer (EFT L 47, s. 1) og af Kommissionens forordning (EØF) nr. 1442/93 af 10. juni 1993 om gennemførelsesbestemmelser for EF's importordning for bananer (EFT L 142, s. 6),

har

DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABERS
RET I FØRSTE INSTANS (Første Afdeling)

sammensat af præsidenten, B. Vesterdorf, og dommerne N.J. Forwood og H. Legal,

justitssekretær: fuldmægtig J. Plingers,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter mundtlig forhandling den 20. februar 2002,

afsagt følgende

Dom

Sagens baggrund og de relevante retsregler

1 Denne sag indgår i en række tvister mellem Forbundsrepublikken Tyskland samt forskellige selskaber i Atlanta-gruppen på den ene side og Rådet og Kommis-

sionen på den anden side, efter at Rådets forordning (EØF) nr. 404/93 af 13. februar 1993 om den fælles markedsordning for bananer (EFT L 47 s. 1) var trådt i kraft.

2 Disse tvister gav bl.a. anledning til Domstolens dom af 5. oktober 1994, Tyskland mod Rådet (sag C-280/93, Sml. I, s. 4973), af 9. november 1995, Atlanta Fruchthandelsgesellschaft m.fl. (II) (sag C-466/93, Sml. I, s. 3799), og af 26. november 1996, T. Port (sag C-68/95, Sml. I, s. 6065), til Domstolens dom af 11. december 1996, Atlanta m.fl. mod EF (sag C-521/93, Sml. II, s. 1707, herefter »Rettens Atlanta-dom«), samt til Domstolens dom i en appelsag af 14. oktober 1999, Atlanta mod Det Europæiske Fællesskab (sag C-104/97 P, Sml. I, s. 6983, herefter »Domstolens Atlanta-dom«).

3 Denne sags forhistorie og de relevante retsregler er i det væsentlige fremstillet i disse domme, navnlig Rettens Atlanta-dom, som der derfor henvises til.

4 Med hensyn til nærværende dom bemærkes blot, at der ved forordning nr. 404/93 er indført en fælles ordning for indførsel af bananer, som har afløst de forskellige nationale ordninger. For at sikre en tilfredsstillende markedsføring af bananer høstet i Fællesskabet samt af produkter med oprindelse i staterne i Afrika, Caribien og Stillehavet (AVS) og andre tredjelande bestemmes det i forordning nr. 404/93, at der åbnes et årligt toldkontingent for indførsler af »tredjelandsbananer« og »ikke-traditionelle AVS-bananer«. Artikel 19, stk. 1, bestemmer, at dette kontingent åbnes med 66,5% til den kategori af erhvervsdrivende, der har markedsført tredjelandsbananer og/eller ikke-traditionelle AVS-bananer (erhvervsdrivende i kategori A), 30% til erhvervsdrivende, der har markedsført EF-bananer og/eller traditionelle AVS-bananer (erhvervsdrivende i kategori B) og 3,5% til erhvervsdrivende, der er etableret i Fællesskabet, og som siden 1992 er begyndt at markedsføre andre bananer end EF- og/eller traditionelle AVS-bananer (erhvervsdrivende i kategori C). Hver erhvervsdrivende i kategori A får udstedt

importlicenser på grundlag af de gennemsnitlige mængder bananer, som han har markedsført i de foregående tre år, for hvilke der foreligger statistikker. Årene 1989-1991 blev lagt til grund som første referenceperiode med henblik på udstedelse af importlicenser for andet halvår af 1993.

5 Kommissionen er blevet bemyndiget til at fastsætte supplerende kriterier. Den skulle ifølge 15. betragtning til forordning nr. 404/93 lade sig lede af princippet om, at licenser skal udstedes til fysiske eller juridiske personer, som har påtaget sig den handelsmæssige risiko ved markedsføring af bananer, samt af behovet for at undgå at forstyrre normale handelsmæssige forbindelser mellem personer i forskellige led i markedsføringskæden. Disses supplerende kriterier blev fastsat ved Kommissionens forordning (EØF) nr. 1442/93 af 10. juni 1993 om gennemførelsesbestemmelser for EF's importordning for bananer (EFT L 142, s. 6), der blev ophævet ved Kommissionens forordning (EF) nr. 2362/98 af 28. oktober 1998 om gennemførelsesbestemmelser til Rådets forordning (EØF) nr. 404/93 for så vidt angår ordningen for indførsel af bananer til Fællesskabet (EFT L 293, s. 32). Ifølge disse kriterier blev erhvervsdrivende etableret i Fællesskabet, som i referenceperioden havde udøvet en eller flere af følgende aktiviteter: opkøb af grønne tredjelandsbananer og/eller grønne AVS-bananer, eller eventuelt dyrkning af sådanne bananer med efterfølgende forsendelse til og afsætning i Fællesskabet, forsyning af Fællesskabets marked med grønne bananer eller modning af grønne bananer som ejer og senere afsætning i Fællesskabet, anset for erhvervsdrivende i kategori A.

6 22. betragtning til forordning nr. 404/93 lyder således:

»Når den fælles markedsordning erstatter de forskellige nationale ordninger ved denne forordnings ikrafttræden, kan det medføre en forstyrrelse af det indre marked; der bør derfor skabes mulighed for, at Kommissionen fra den 1. juli 1993 kan træffe alle de overgangsforanstaltninger, der er nødvendige for at afhjælpe vanskelighederne ved den nye ordnings iværksættelse.«

7 Artikel 30 i forordning nr. 404/93 bestemmer følgende:

»Hvis særlige foranstaltninger er nødvendige fra juli 1993 for at lette overgangen fra de ordninger, der eksisterede før denne forordnings ikrafttræden, til den ordning, der indføres med denne forordning, træffer Kommissionen, for at afhjælpe væsentlige vanskeligheder, de fornødne overgangsforanstaltninger efter proceduren i artikel 27.«

Faktiske omstændigheder og retsforhandlinger

8 Sagsøgerne, der tilhører Atlanta-koncernen, er erhvervsdrivende, hvis virksomhed består i indførsel af tredjelandsbananer til Fællesskabet. De blev stiftet og/eller havde hjemsted på den tidligere tyske demokratiske republiks (DDR) område i den første referenceperiode, der er fastsat i forordning nr. 404/93, nemlig 1989-1991.

9 Ved stævning indleveret til Domstolens Justitskontor den 30. juni 1998 har sagsøgerne anlagt nærværende sag, hvorunder de har nedlagt påstand om erstatning for det tab, som indførelsen af den fælles markedsordning angiveligt har påført dem.

10 Ved kendelse af 3. december 1998 har Retten (Anden Afdeling) afsagt kendelse om sagens udsættelse indtil afsigelsen af Domstolens dom i sag C-104/97 P i den appel, der er iværksat af Rettens Atlanta-dom af selskabet Atlanta AG, et mellemholdingsselskab i Atlanta-koncernen, og andre importører af tredjelands-bananer. Retten begrundede i det væsentlige udsættelsen med, at det angivelige tab og de anbringender, der påberåbes i denne sag, og dem, der påberåbes i sag

C-104/97 P, i det væsentlige var identiske eller lignende, således at Domstolens dom måtte fastlægge denne sags retlige rammer og derfor burde gå forud for nærværende sags behandling for Retten.

11 Ved Domstolens Atlanta-dom blev appellen af Rettens Atlanta-dom forkastet. I denne dom forkastede Domstolen anbringenderne om tilsidesættelse af retten til kontradiktion, forbuddet mod forskelsbehandling og princippet om fri erhvervsudøvelse samt af princippet om beskyttelse af den berettigede forventning, som sagsøgerne ligeledes har påberåbt sig her.

12 Efter denne dom er udsættelsen ophævet og den skriftlige forhandling derfor fortsat for Rettens Første Afdeling, som den refererende dommer i mellemtiden var blevet tilknyttet.

13 Ved kendelse afsagt af formanden for Rettens Første Afdeling den 31. januar 2000 har Kongeriget Spanien fået tilladelse til at intervenere til støtte for de sagsøgtes påstande.

14 Sagens parter og intervienten er blevet opfordret til at fremsætte deres bemærkninger i replikken, duplikken og interventionsindlægget om de eventuelle konsekvenser i denne sag af Domstolens Atlanta-dom.

15 Den skriftlige forhandling blev afsluttet den 17. august 2000.

16 På grundlag af den refererende dommers rapport har Retten (første afdeling) besluttet dels at indlede den mundtlige forhandling, og dels at opfordre sagsøgerne og de sagsøgte til at fremlægge en række dokumenter og/eller til at besvare nogle skriftlige spørgsmål. Disse anmodninger er blevet efterkommet inden for den fastsatte frist. Med undtagelse af Kongeriget Spanien, som ikke gav møde, har parterne afgivet deres mundtlige indlæg og besvaret Rettens spørgsmål under retsmødet den 20. februar 2002.

Parternes påstande

17 Sagsøgerne har nedlagt påstand om, at Retten ved mellemdom:

— fastslår, at de sagsøgte er forpligtet til at erstatte det tab, som sagsøgerne har lidt eller fortsat lider på grund af anvendelsen af forordning nr. 404/93, navnlig dennes artikel 17-19 og artikel 21, stk. 2, samt på grund af anvendelsen af forordning nr. 1442/93

— pålægger parterne inden for en frist, der fastsættes af Retten, at meddele de beløb, der skal betales, og som de er blevet enige om, eller, såfremt enighed ikke kan opnås, inden for samme frist at forelægge Retten deres krav udtrykt i tal

— udsætter afgørelsen om sagens omkostninger.

18 Rådet og Kommissionen, støttet af Kongeriget Spanien, har nedlagt følgende påstande:

— Afvisning, subsidiært frifindelse.

— Sagsøgerne tilpligtes at betale sagens omkostninger.

Formaliteten

Parternes argumenter

19 Uden formelt at fremsætte en formalitetsindsigelse ved særskilt dokument i henhold til artikel 114 i Rettens procesreglement har de sagsøgte anført, at sagen må afvises af to grunde.

20 For det første har de sagsøgte gjort gældende, at i mangel af en fremstilling af de faktiske omstændigheder, der støttes tilstrækkeligt af bevismidler, er de hindret i effektivt at udøve deres ret til kontradiktion. I denne forbindelse har de henvist til procesreglementets artikel 44, stk. 1, litra c), og fremhævet, at ifølge retspraksis (Domstolens dom af 28.4.1971, sag 4/69, Lütticke mod Kommissionen, Sml. 1971, s. 73, org.ref., Rec. s. 325, præmis 3) skal stævningen indeholde alle de oplysninger, der er nødvendige for at bestemme sagens genstand og den retlige betydning af de anbringender, som gøres gældende til støtte for påstanden, samt en fremstilling af de faktiske omstændigheder, som inden for sagens rammer giver

grundlag for at tage stilling til, om betingelserne for at anvende en bestemmelse i fællesskabsretten er opfyldt. Kommissionen har desuden henvist til den forpligtelse, som påhviler sagsøgeren, til at fremlægge afgørende beviser (Domstolens dom af 15.6.1976, sag 74/74, CNTA mod Kommissionen, Sml. s. 797, præmis 12 ff., Rettens dom af 18.9.1995, sag T-168/94, Blackspur m.fl. mod Rådet og Kommissionen, Sml. II, s. 2627, præmis 38 ff., og af 29.1.1998, sag T-113/96, Dubois og Fils mod Rådet og Kommissionen, Sml. II, s. 125, præmis 30).

21 I det foreliggende tilfælde opfylder stævningen ifølge Kommissionen ikke disse krav, således at den ikke giver grundlag for at afgøre, om sagsøgerne har lidt noget tab, eller for at fastslå årsagsforbindelsen mellem den ulovlige adfærd, som institutionerne skal have udvist, og det angivelige tab.

22 Kommissionen har tilføjet, at søgsmålet næsten udelukkende henviser til udstedelsen af forordning nr. 404/93, uden at sagsøgerne har søgt at godtgøre, hvorved Kommissionen selv skulle have begået en selvstændig fejl og forvoldt et selvstændigt tab ved at udstede forordning nr. 1442/93.

23 For det andet har Kommissionen anført, at sagen må afvises og må betegnes som misbrug af processuelle beføjelser, da sagsøgerne ikke har gjort brug af de allerede bestående muligheder for søgsmål, navnlig deres ret til at påberåbe sig artikel 30 i forordning nr. 404/93 for at opnå afhjælpning af et særligt vanskeligt tilfælde. Efter Kommissionens opfattelse kan denne bestemmelse nemlig finde anvendelse under omstændigheder som dem, som sagsøgerne påberåber sig.

24 Som svar på det første formalitetsanbringende har sagsøgerne anført, at stævningen opfylder betingelserne i procesreglementets artikel 44, stk. 1, litra c).

25 Som svar på det andet formalitetsanbringende har sagsøgerne gjort gældende, dels at antagelse til realitetsbehandling af et erstatningssøgsmål, som er indført ved traktaten som et selvstændigt retsmiddel, ikke kan begrænses ved en bestemmelse i afledt ret som f.eks. artikel 30 i forordning nr. 404/93, og dels at den godtgørelse, som de søger at opnå ved nærværende søgsmål, ifølge retspraksis ikke hører til de foranstaltninger, som Kommissionen kan træffe i henhold til artikel 30 i forordning nr. 404/93.

Rettens bemærkninger

26 Ifølge artikel 21 i statutten for Domstolen, som ifølge samme statuts artikel 53, stk. 1, og artikel 44, stk. 1, litra c), i Rettens procesreglement finder anvendelse på rettergangsmåden ved Retten, skal stævningen bl.a. angive søgsmålets genstand og en kort fremstilling af søgsmålsgrundene. For at opfylde disse krav skal en stævning, hvori der nedlægges påstand om erstatning for skader, der hævdes at være forvoldt af en fællesskabsinstitution, indeholde en sådan angivelse af omstændighederne, at det kan fastslås, hvilken adfærd fra institutionens side der sigtes til, og grundene til, at sagsøgeren mener, at der består en årsagsforbindelse mellem institutionens adfærd og den skade, der påstås at være lidt, samt skadens karakter og omfang. En påstand alene om erstatning uden nogen nærmere angivelse mangler derimod den fornødne præcision og kan følgelig ikke antages til realitetsbehandling (jf. Domstolens dom af 2.12.1971, sag 5/71, Zuckerfabrik Schöppenstedt mod Rådet, Sml. 1971, s. 275, præmis 9, org.ref., Rec. s. 975, og Rettens dom af 10.7.1990, sag T-64/89, Sml. II, s. 367, præmis 73, og af 8.6.2000, forenede sager T-79/96, T-260/97 og T-117/98, Camar og Tico mod Kommissionen og Rådet, Sml. II, s. 2193, præmis 181).

27 I det foreliggende tilfælde indeholder stævningen en sådan angivelse af omstændighederne, at det kan fastslås, hvilken adfærd fra institutionens side der sigtes til (jf. nærværende doms præmis 43-45), skadens art og omfang (jf. nærværende doms præmis 49-55) og grundene til, at sagsøgerne mener, at der består en årsagsforbindelse mellem denne adfærd og skaden.

28 Ganske vist indeholder stævningen ikke et overslag over skadens omfang, da sagsøgerne på dette trin blot har nedlagt påstand om, at Retten afsiger en mellemdom, der fastslår Fællesskabets principielle ansvar.

29 Ganske vist har sagsøgerne heller ikke fremlagt noget afgørende bevis for, at de personligt har lidt nogen skade, som er direkte knyttet til den fælles markedsordnings ikrafttræden (jf. nærværende doms præmis 68 ff.).

30 Imidlertid hører de indsigelser, som de sagsøgte har fremført herom, navnlig fordi de vedrører skadens omfang eller beviset for skaden, i virkeligheden til vurderingen af, om erstatningskravet er berettiget, og ikke, om det kan antages til realitetsbehandling.

31 Det samme gælder Kommissionens argument om, at sagsøgerne ikke har bestræbt sig på at godtgøre, hvorved den selv har begået en selvstændig fejl og har forvoldt et selvstændigt tab ved at udstede forordning nr. 1442/93. I denne forbindelse har sagsøgerne med rette anført, at deres søgsmål sigter til dens fællesmarkedsordnings importordning, således som den er fastsat både i forordning nr. 404/93 og i forordning nr. 1442/93.

32 I øvrigt giver den retspraksis, som Kommissionen har påberåbt sig, ikke nogen støtte for dens opfattelse, hvorefter mangel på afgørende beviser skal medføre, at sagen må afvises. I dommen i sagen CNTA mod Kommissionen (præmis 17) har Domstolen frifundet sagsøgte, men ikke afvist sagen, fordi sagsøgeren ikke havde bevist, at denne havde lidt et tab, som det påhvilede Kommissionen at erstatte. Ligeledes frifandt Retten sagsøgte i dommen i sagen Blackspur m.fl. mod Rådet og Kommissionen (præmis 50) ud fra den opfattelse, at det var »åbenbart, at sagsøgeren ikke har godtgjort, at der forelægger en årsagsforbindelse mellem det hævdede tab og institutionernes angiveligt retsstridige adfærd«. Med hensyn til dommen i sagen Dubois et Fils mod Rådet og Kommissionen (præmis 30 og 31)

har Retten heri blot fastslået, at stævningen i det forelæggende tilfælde opfyldte mindstekravene i procesreglementets artikel 44.

33 Desuden er det åbenbart, at stævningens fremtrædelsesform har gjort det muligt for institutionerne at forberede deres indsigelser og fremsætte alle de bemærkninger, som de finder relevante med hensyn til sagens realitet.

34 Under de foreliggende omstændigheder er kravene i procesreglementets artikel 44, stk. 1, litra c), derfor opfyldt, således at det første formalitetsanbringende må forkastes.

35 Med sit andet formalitetsanbringende har Kommissionen reelt anført, at et erstatningssøgsmål er misbrug af procesbeføjelser og derfor må afvises, når den angivelige skade kunne være undgået eller genoprettet ved at anvende et andet retsmiddel, som er fastsat i gældende fællesskabsbestemmelser.

36 I dette tilfælde er artikel 30 i forordning nr. 404/93, således som den er fortolket af Domstolen i T. Port-dommen (præmis 43), ifølge Kommissionen et sådant retsmiddel, som effektivt kan sikre beskyttelsen af sagsøgernes rettigheder.

37 Denne opfattelse kan i princippet ikke lægges til grund, da EF-traktatens artikel 178 og 215 (nu henholdsvis artikel 235 EF og 288 EF) ikke bestemmer, at erstatningssøgsmål kun kan antages til realitetsbehandling på betingelse af, at de øvrige retsmidler, der er fastsat i traktaten eller de procedurer, der fastsættes i den afledte fællesskabsret, først er udtømt.

38 Selv hvis det i dette tilfælde således antages, at sagsøgerne har haft ret til at begære en indgriben fra Kommissionen i henhold til artikel 30 i forordning nr. 404/93, som denne institutionen har anført, medfører dette dog ikke, at nærværende erstatningssøgsmål må afvises, alene fordi de berørte har undladt at benytte sig af denne procedure.

39 I givet fald måtte en sådan undladelse fra sagsøgernes side snarere tages i betragtning i forbindelse med behandlingen af sagens realitet ved vurderingen af, om der foreligger en fejl eller en årsagsforbindelse mellem den påberåbte fejl og den angivelige skade. Såfremt den fælles markedsordning i artikel 30 i forordning nr. 404/93, som Kommissionen har anført, fastsætter en ordning, der kan forhindre skader af en art som dem, som sagsøgerne hævder at have lidt, eller afhjælpe dem, skulle den omstændighed anses for relevant ved vurderingen af, om den fælles markedsordning tilsidesætter sagsøgernes grundlæggende rettigheder, og i hvert fald, om den skade, som de hævder at have lidt, er forårsaget af denne angivelige tilsidesættelse.

40 Det andet formalitetsanbringende må følgelig ligeledes forkastes.

41 Det følger heraf, at sagen kan antages til realitetsbehandling.

Realiteten

Parternes argumenter

42 Sagsøgerne har gjort gældende, at Fællesskabet har pådraget sig ansvar uden for kontraktforhold i henhold til traktatens artikel 215, stk. 2.

43 Principalt har de påberåbt sig, at den importordning for bananer, der er fastsat ved den fælles markedsordning, er ulovlig.

44 Parterne har på dette punkt samstemmende erkendt, at Fællesskabet ifølge retspraksis kun kan pådrage sig ansvar for ulovlige handlinger, når der forelægger en tilsidesættelse af en bestemmelse, der har til formål at tillægge borgerne rettigheder. De har ligeledes erkendt, at såfremt institutionen har udstedt retsakten under udøvelse af et vidt skøn, er det desuden en betingelse for, at Fællesskabet kan pådrage sig ansvar, at tilsidesættelsen er tilstrækkeligt kvalificeret, dvs. at den er åbenbar og grov (Domstolens dom af 4.7.2000, sag C-352/98 P, Bergaderm og Goupil, Sml. I, s. 5291, præmis 40-43). Sagsøgerne er af den opfattelse, at disse betingelser er opfyldt i det foreliggende tilfælde. De sagsøgte og intervienten har bestridt dette.

45 Sagsøgerne gør nærmere bestemt gældende, at retten til kontradiktion er tilsidesat, da de pågældende erhvervsdrivende ikke har fået mulighed for at blive hørt af Kommissionen under proceduren for udstedelse af forordning nr. 404/93, samt at forbuddet mod forskelsbehandling, princippet om beskyttelse af den berettigede forventning og om fri erhvervsudøvelse er tilsidesat. De har desuden påberåbt sig, at Fællesskabet ikke har overholdt afgørelsen af 27. september 1997 (European Communities — Regime for the importation, sale and distribution of bananas, WT DS27/AB/R), hvorved Verdenshandelsorganisationens instans til bilæggelse af tvister (Dispute settlement body) fastslog, at nogle grundlæggende bestemmelser i den fælles markedsordning, navnlig licensordningen, var uforenelige med bestemmelserne i den almindelige overenskomst om told og udenrigshandel af 1994 og den almindelige overenskomst om handel med tjenesteydelser.

46 Efter at være blevet opfordret til at fremsætte deres eventuelle bemærkninger om de konsekvenser, der i nærværende sag skal drages af Domstolens Atlanta-dom, har sagsøgerne i replikken præciseret, at de fastholder alle anbringenderne i stævningen, men har koncentreret sig dels om den angivelige tilsidesættelse af grundrettigheder for erhvervsdrivende med hjemsted på det tidligere DDR's område (herefter »DDR-erhvervsdrivende«) som »karakteristisk gruppe«, der

adskiller sig fra de erhvervsdrivende i kategori A i almindelighed, og dels om den angivelige manglende overholdelse af tvistbilæggelsesinstansens afgørelse, da disse to spørgsmål endnu ikke er blevet behandlet i retspraksis.

47 Subsidiært støtter sagsøgerne deres søgsmål på Fællesskabets objektive ansvar eller ansvar uden culpa for et »særligt og alvorligt tab« (»Sonderopfer«) eller »brud på den ligelige fordeling af offentlige byrder«.

48 De sagsøgte og intervienten mener, at betingelserne for et sådant ansvar ikke er opfyldt her, idet et sådant princip skal være anerkendt i fællesskabsretten, hvilket Rådet og Kongeriget Spanien bestrider.

49 Med hensyn til det tab, der kræves erstattet, har sagsøgerne henvist til to forskellige skader.

50 For det første har de gjort gældende, at den fælles markedsordnings ikrafttræden den 1. juli 1993 pludselig berøvede de erhvervsdrivende i kategori A med hjemsted i Fællesskabet, herunder de datterselskaber i Atlanta-koncernen, der var indehavere af importlicenser, mere end 50% af de kvoter for tredjelandsbananer, som de havde kunnet indføre før denne dato.

51 Atlanta-koncernen, som sagsøgerne tilhører, mistede således i løbet af det første år efter den fælles markedsordnings ikrafttræden 73,73% af de kvoter for de tredjelandsbananer, som den havde kunnet indføre i gennemsnit om året i løbet af referenceårene 1989-1991. Dette tab gentog sig som følge af den »spiraleffekt«, der fremkaldes ved referencemængdernes indvirkning, i de senere tildelingsperioder.

52 Disse tab har ikke kunne udlignes ved køb af EF-bananer eller AVS-bananer, i modsætning til de forventninger, som Domstolen gav udtryk for i præmis 83 i dommen i sagen Tyskland mod Rådet, da de erhvervsdrivende i kategori B takket være de eneforhandlingskontrakter, de havde indgået med producenterne, opretholdt deres monopol på forhandling af disse bananer, således at der ikke er sket en markedsintegration. I øvrigt er indførsel af tredjelandsbananer ud over toldkontingentet pålagt en prohibitiv told (jf. artikel 18 i forordning nr. 404/93).

53 Atlanta-koncernen har derfor været nødsaget til at lukke 11 af sine 44 virksomheder i løbet af andet halvår af 1993 og at afskedige 700 af sine 2 300 ansatte. For at nedsætte sine tab og dække sine faste omkostninger vil koncernen være tvunget til, til en pris, der varierer mellem 4 og 6 USD pr. kasse bananer på 18,6 kg, hos erhvervsdrivende i kategori B at købe importlicenser for tredjelandsbananer, som de ikke kan udnytte.

54 Det andet tab, som sagsøgerne har lidt, er knyttet til den omstændighed, at disse som DDR-erhvervsdrivende ikke har kunnet oparbejde deres første referencemængde i henhold til forordning nr. 404/93 i løbet af hele treårsperioden fra 1989 til 1991, men først fra den 3. oktober 1990 — datoen for den tyske genforening, hvor det nævnte område blev en integrerende del af Fællesskabet — til den 31. december 1991.

55 I denne forbindelse har sagsøgerne som bilag til stævningen fremlagt oversigter over de referencemængder, som de har kunnet oparbejde i løbet af denne periode, udarbejdet på grundlag af oplysninger meddelt af Atlanta-koncernen til Bundesamt für Ernährung og Forstwirtschaft den 21. juni 1993. Der er ikke optaget nogen mængde deri i meddelelserne fra 1989 og 1990, da referenceperioden for de DDR-erhvervsdrivende ifølge sagsøgerne ikke kunne begynde før den 3. oktober 1990.

56 For så vidt Rådet og Kommissionen har beklaget, at den hævdede skade ikke er anslået eller præciseret, har sagsøgerne anført, at de på dette trin har begrænset sig til at nedlægge påstand om, at det ved en mellemdom fastslås, at der påhviler Fællesskabet en erstatningspligt. I forbindelse med en dom, hvorved der gives medhold i dette krav, bør parterne søge at fastslå erstatningens størrelse ved forhandling. Retten skal kun tage stilling til spørgsmålet om tabets størrelse og om årsagsforbindelse, såfremt disse forhandlinger mislykkes. Til støtte for et sådant skridt, som ifølge sagsøgerne er berettiget af procesøkonomiske hensyn, har sagsøgerne henvist til Domstolens dom af 28. marts 1979 (sag 90/78, Granaria mod Rådet og Kommissionen, Sml. s. 1081, præmis 6) og dommen i sagen Mulder m.fl. mod Rådet og Kommissionen (præmis 37 og 38).

57 De sagsøgte og intervienten har i det væsentlige gjort gældende, at sagsøgerne i dette tilfælde ikke har ført det mindste bevis for eksistensen og omfanget af den skade, som de angiveligt har lidt som følge af den fælles markedsordnings ikrafttræden.

58 Over for sagsøgernes argument om, at deres påstand på dette trin kun går ud på, at det fastslås i princippet, at Fællesskabet er ansvarligt, har de sagsøgte anført, at det kun er muligt at fastslå dette ved mellemdom, såfremt sagsøgerne godtgør, at de opfylder alle betingelser for at have ret til erstatning, da det ikke er tilstrækkeligt at henvise til en hypotetisk skade og en hypotetisk årsagsforbindelse.

Rettens bemærkninger

59 Ifølge fast retspraksis forudsætter Fællesskabets ansvar uden for kontraktforhold opfyldelse af en række betingelser vedrørende retsstridigheden af den adfærd, som institutionerne hævdes at have udvist, og eksistensen af en skade samt vedrørende årsagsforbindelsen mellem adfærden og den påberåbte skade (jf. Domstolens dom

af 17.5.1990, sag C-87/89, Sonito m.fl. mod Kommissionen, Sml. I, s. 1981, præmis 16, og Rettens dom af 29.10.1998, sag T-13/96, TEAM mod Kommissionen, Sml. II, s. 4073, præmis 68).

60 I øvrigt bemærkes, at for det tilfælde, at princippet om Fællesskabets erstatningsansvar uden for kontraktforhold som følge af en lovlig handling skal anerkendes i fællesskabsretten, kan et sådant ansvar under alle omstændigheder kun være pådraget, såfremt tre betingelser er opfyldt samtidigt, nemlig at det hævdede tab skal foreligge, at der er årsagssammenhæng mellem tabet og den handling, der lægges Fællesskabets institutioner til last, samt at tabet er af usædvanlig og særlig karakter (Domstolens dom af 15.6.2000, sag C-237/98 P, Dorsch Consult mod Rådet og Kommissionen, Sml. I, s. 4549, præmis 17-19).

61 Der skal derfor først tages stilling til betingelsen om, at det tab, som sagsøgerne angiveligt har lidt, faktisk foreligger, og dernæst til betingelsen om årsagsforbindelse, som er nøje knyttet hertil.

62 I denne forbindelse bemærkes straks, at den blotte henvisning til et eller andet tab, i modsætning til hvad sagsøgerne har hævdet, ikke opfylder de i retspraksis fastsatte betingelser for, at det ved mellemdom kan lægges til grund, at Fællesskabet har pådraget sig ansvar.

63 Ganske vist er traktatens artikel 215 ikke til hinder for, at der ved Fællesskabets retsinstanser anlægges sag med henblik på at fastslå Fællesskabets ansvar for umiddelbart forestående og med tilstrækkelig sikkerhed påregnelig skade, selv om tabet endnu ikke kan opgøres nøjagtigt. Det kan nemlig vise sig nødvendigt at indbringe sagen for Fællesskabets retsinstanser, så snart skadens årsag er sikker, for at undgå skader af endnu større omfang (Domstolens dom af 2.6.1976,

forenede sager 56/74-60/74, Kampffmeyer m.fl. mod Kommissionen og Rådet, Sml. s. 711, præmis 6). Endvidere kræves det hertil, at den skadelidte part fremlægger oplysninger, der gør det muligt at fastslå tabets omfang med tilstrækkelig sikkerhed (Rettens dom af 8.6.2000, forenede sager T-79/96, T-260/97 og T-117/98, Camar og Tico mod Kommissionen og Rådet, Sml. II, s. 2193, præmis 195).

64 I det foreliggende tilfælde er den skade, som sagsøgerne kræver erstattet, imidlertid hverken umiddelbart forestående eller blot fremtidig, men består i det væsentlige i tab, som er blevet lidt, endog før sagen blev anlagt. Den i foregående præmis nævnte retspraksis er derfor ikke relevant.

65 I dommen i sagen Mulder m.fl. mod Rådet og Kommissionen har Domstolen faktisk (i præmis 23 ff.) udtalt sig om en skades beståen og om en årsagsforbindelse, således at det kun var spørgsmålet om skadens størrelse, der ikke blev behandlet.

66 I dommen i sagen Granaria mod Rådet og Kommissionen (præmis 5) har Domstolen i øvrigt fremhævet, at en stævning, hvorved sagsøgeren alene anfører, at denne har lidt et tab som følge af den pågældende ordning, men forbeholder sig ret til senere nærmere at angive tabets størrelse, i almindelighed ikke kan opfylde kravene i procesreglementet vedrørende angivelsen af søgsmålets genstand og de søgsmålsgrunde, der påberåbes. Det var kun på grund af de særlige omstændigheder i det forelæggende tilfælde, hvor spørgsmålet om retsgrundlaget for Fællesskabets ansvar forekom Domstolen at være særligt egnet til at blive særskilt afgjort på et indledende stadium af sagens behandling, at Domstolen — som udsatte behandlingen af spørgsmålene vedrørende årsagsforbindelsen og arten og rækkevidden af tabet til et eventuelt senere stadium — af procesøkonomiske hensyn fandt, at Granarias stævning »strengt taget« kunne anses for tilstrækkelig og derfor kunne antages til realitetsbehandling (jf. dommens præmis 4-6). Desuden bemærkes, at undladelsen i denne sag af at angive det nøjagtige tab skyldtes, at de sagsøgte institutioner ikke havde fastsat de restitutioner, som sagsøgeren gjorde krav på (jf. generaladvokat Capotortis forslag til afgørelse i denne sag, Sml. s. 1094, præmis 3).

67 Der er ingen særlig omstændighed eller betragtning af denne art, der i dette tilfælde berettiger en fravigelse af princippet om, at Fællesskabets ansvar kun kan være pådraget, såfremt sagsøgeren faktisk har lidt et »faktisk og reelt« tab som omhandlet i den relevante retspraksis (Domstolens domme af 27.1.1982, forenede sager 256/80, 257/80, 265/80, 267/80 og 5/81, Birra Wührer m.fl. mod Rådet og Kommissionen, Sml. s. 85, præmis 9, og sag 51/81, De Franceschi mod Rådet og Kommissionen, Sml. s. 117, præmis 9, Rettens dom af 16.1.1996, sag T-108/94, Candiotte mod Rådet, Sml. II, s. 87, præmis 54, af 12.12.1996, sag T-99/95, Stoftt mod Kommissionen, Sml. II, s. 2227, præmis 72, og af 11.7.1997, sag T-267/94, Oleifici Italiani mod Kommissionen, Sml. II, s. 1239, præmis 74). Det påhviler sagsøgeren over for Fællesskabets retsinstanser at føre bevis for, at der faktisk er indtrådt et sådant tab, og for tabets omfang (Domstolens dom af 21.5.1976, sag 26/74, Roquette Frères mod Kommissionen, Sml. s. 677, præmis 22-24, Rettens dom af 9.1.1996, sag T-575/93, Koelman mod Kommissionen, Sml. II, s. 1, præmis 97, og af 28.4.1998, sag T-184/95, Dorsch Consult mod Rådet og Kommissionen, Sml. II, s. 667, præmis 60).

68 I det foreliggende tilfælde har sagsøgerne i stævningen blot i generelle vendinger påberåbt sig angivelige afskedigelser, virksomhedslukninger og økonomiske tab, som Atlanta-koncernen har lidt, uden at give den mindste oplysning om arten og omfanget af det tab, som de mener selv at have lidt.

69 Da sagen er anlagt af individuelle virksomheder og ikke af Atlanta-koncernen, kan disse oplysninger ikke give grundlag for at fastslå, at sagsøgerne faktisk har lidt et selvstændigt tab.

70 Med hensyn til sagsøgernes henvisning til sagsfremstillingen i den sag, der gav anledning til Rettens Atlanta-dom, er den ikke relevant, da sagsøgerne ikke var parter i denne sag.

71 Bilagene til stævningen indeholder i øvrigt intet bevismiddel, der støtter det af sagsøgerne anførte. De indeholder navnlig ingen brugbar oplysning om eventuelle

indførsler af tredjelandsbananer foretaget af sagsøgerne, før forordning nr. 404/93 trådte i kraft. Dokumenterne vedrørende de mængder, der blev angivet til de kompetente nationale myndigheder af sagsøgerne for referenceperioden 1990-1992 (stævningens bilag K2), suppleret med dokumenterne om de mængder, som disse angav for referenceperioden 1989-1991 (dokumenter fremlagt af Kommissionen under retsmødet), giver højst grundlag for at fastslå, at:

— Hameico Stuttgart GmbH (tidligere A & B Fruchthandel GmbH) angav at have indført 5 091 760 kg tredjelandsbananer i 1991 og ingen mængde i 1989, 1990 og 1992

— Amhof Frucht GmbH angav at have indført 3 798 463 kg tredjelandsbananer i 1992 og ingen mængde i 1989, 1990 og 1991

— Hameico Dortmund GmbH (tidligere Dessau-Bremer Frucht GmbH) angav at have indført 3 175 649 kg tredjelandsbananer i 1991 og ingen mængde i 1989, 1990 og 1992

— Hameico Fruchthandelsgesellschaft mbH angav at have indført 4 901 724 kg tredjelandsbananer i 1991 og ingen mængde i 1989, 1990 og 1992

— Leipzig-Bremer Frucht GmbH angav at have indført 11 903 757 kg tredjelandsbananer i 1991 og ingen mængde i 1989, 1990 og 1992.

72 Det samme gælder for de udgifter, der er angiveligt er afholdt til erhvervelse af importlicenser hos andre erhvervsdrivende i kategori B, og om hvilke sagsøgerne ikke har søgt at godtgøre, hverken at de reelt er erhvervet, eller deres størrelse eller omkostningerne hertil.

73 I øvrigt fremgår det ikke åbenbart af dokumenterne i stævningens bilag, at sagsøgerne må anses for at være DDR-erhvervsdrivende.

74 Skønt det ikke påhviler Fællesskabets retsinstanser på embeds vegne at undersøge sagen for at udfylde mangler i parternes bevisførelse (Domstolens kendelse af 13.12.2001, sag C-263/01, Giuliette mod Kommissionen, ikke trykt i Samling af Afgørelser, præmis 30), har Retten som foranstaltninger med henblik på sagens tilrettelæggelse stillet en række skriftlige spørgsmål til sagsøgerne for at give dem lejlighed til at begrunde eksistensen og omfanget af det tab, som de kræver erstattet af Fællesskabet, samt årsagsforbindelsen mellem dette tab og de pågældende foranstaltninger.

75 Det fremgår af sagsøgernes svar på de spørgsmål, som Retten således har stillet, set på baggrund af dokumenterne i stævningens bilag, at:

— Ingen af sagsøgerne kan anses for at være økonomisk successor til de tidligere statsorganer eller nationaliserede virksomheder, som det tidligere DDR's centraliserede planøkonomi havde givet monopol på indførsel og modning af bananer som omhandlet i Rettens dom af 28. september 1999 (sag T-612/97, Cortis mod Kommissionen, Sml. II, s. 2771, præmis 6 og 37).

— Den første sagsøger blev stiftet i Bremen (Forbundsrepublikken Tyskland) ved stiftelsesdokument af 16. februar 1991 og indført i Bremens sel-

skabsregister den 12. marts 1991; dens hjemsted blev flyttet fra Bremen til Dresden (det tidligere DDR) ved dokument af 5. november 1991, der blev indført i registeret den 17. august 1992; selskabet begyndte først at forhandle bananer i 1991.

— Den anden sagsøger blev stiftet i Bremen (Forbundsrepublikken Tyskland) ved stiftelsesdokument af 9. august 1991 og indført i Bremens selskabsregister den 3. september 1991; selskabets hjemsted blev flyttet fra Bremen til Gotha (det tidligere DDR) ved dokument af 25. september 1991, der blev indført i registeret den 17. december 1991; det begyndte først at forhandle bananer i december 1991.

— Den tredje sagsøger blev stiftet i Dessau (det tidligere DDR) ved stiftelsesdokument af 14. juni 1990 og indført i selskabsregisteret den 29. juni 1990; selskabets hjemsted blev først flyttet fra Dessau til Bremen (Forbundsrepublikken Tyskland) ved aktionærernes beslutning af 19. september 1994, og dernæst fra Bremen til Dortmund (Forbundsrepublikken Tyskland) ved aktionærernes beslutning af 20. december 1995, som blev indført i selskabsregisteret i Dortmund den 3. juni 1996; det påbegyndte virksomhed, der gav ret til referencemængder, straks fra sin stiftelse, altså før den tyske forening.

— Den fjerde sagsøger blev stiftet i Bremen (Forbundsrepublikken Tyskland) ved stiftelsesdokument af 15. juni 1990 og indført i selskabsregisteret den 10. juli 1990; selskabets hjemsted blev flyttet fra Bremen til Rostock (det tidligere DDR) ved dokument af 20. december 1990, som blev indført i registeret den 29. oktober 1991; det forhandlede bananer i Rostock fra sin stiftelse, altså før den tyske forening, i joint venture med den statslige industrigruppe OGS i distriktet Rostock; inden udgangen af 1990 havde den østtyske partner forladt selskabet, som derefter fortsatte forhandlingen af bananer alene.

— Den femte sagsøger, som har hjemsted i Leipzig (det tidligere DDR), blev stiftet ved stiftelsesdokument af 21. juni 1990, som er indført i selskabsregisteret den 13. september 1990.

76 Som svar på Rettens opfordring til at give nærmere oplysninger, støttet af ethvert bevisdokument, om de konkrete økonomiske aktiviteter, som de faktisk har udøvet i perioden fra den 1. januar 1989 til den 2. oktober 1990, som ville have givet dem mulighed for at få tildelt referencemængder i henhold til forordning nr. 404/93 og nr. 1442/93, hvis de i denne periode havde haft hjemsted på Fællesskabets område, har sagsøgerne i øvrigt blot anført:

— at dette spørgsmål kun opstår for den første og anden sagsøger, da disse først blev juridiske personer efter den tyske forening

— at de tre sidste sagsøgere udøvede virksomhed som frugtgrossister og bananmodnere på forskellige steder i det tidligere DDR, og at såfremt de havde haft hjemsted i Fællesskabet før den 3. oktober 1990, må det antages, at de havde kunnet gøre referencemængder gældende for året 1990.

77 Med hensyn til betingelserne for beviset for tabet og årsagsforbindelsen må det følgelig nødvendigvis konkluderes:

— at den første og den anden sagsøger er blevet stiftet efter den tyske genforening, og at de følgelig i intet tilfælde kan betegnes som erhvervsdrivende inden for tredjelandsbananer med hjemsted på det tidligere DDR's område før den tyske genforening

— at de øvrige sagsøgere blot har anført, at de havde udøvet virksomhed, der gav ret til referencemængder, før den tyske genforening, uden at føre det mindste bevis herfor trods en opfordring fra Retten

— at sagsøgerne ydermere, skønt de udtrykkeligt er blevet opfordret dertil af Retten ved skriftlige spørgsmål samt under retsmødet, ikke har fremlagt nogen oplysning udtrykt i tal om eksistensen, arten og størrelsen af det tab, som hver af dem angiveligt selv har lidt som følge af den fælles markedsordnings ikrafttræden, navnlig i egenskab af DDR-erhvervsdrivende.

78 Det følger heraf, at sagsøgerne ikke har godtgjort, at de har lidt noget tab som følge af indførelsen af den fælles markedsordning, navnlig i deres egenskab af DDR-erhvervsdrivende.

79 De sagsøgte må følgelig under alle omstændigheder frifindes, uden at det er nødvendigt at udtale sig om de øvrige betingelser for, at Fællesskabet kan pådrage sig ansvar som følge af en ulovlig handling, eller om betingelserne for Fællesskabets eventuelle ansvar for en lovlig handling.

Sagens omkostninger

80 I henhold til artikel 87, stk. 2, i Rettens procesreglement pålægges det den tabende part at betale sagens omkostninger, hvis der er nedlagt påstand herom. Da sagsøgerne har tabt sagen, pålægges det dem at betale sagens omkostninger i overensstemmelse med Rådets og Kommissionens påstand herom. Kongeriget Spanien bærer dog sine egne omkostninger i henhold til procesreglementets artikel 87, stk. 4, hvorefter medlemsstater, der er indtrådt i sagen, bærer deres egne omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

RETTEN (Første Afdeling)

1) **Rådet for Den Europæiske Union og Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber frifindes.**

2) **Sagsøgerne bærer deres egne omkostninger og betaler Rådets og Kommissionens omkostninger. Kongeriget Spanien bærer sine egne omkostninger.**

Vesterdorf Forwood Legal

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 2. juli 2003.

H. Jung

Justitssekretær

B. Vesterdorf

Præsident